

Wim Opbrouck trekt zijn immersion suit aan.

Als het orkest op zee gaat spelen

Zou het lukken om een filharmonisch orkest op een zandbank in de Noordzee te laten spelen? En waarom zouden muzikanten in acht boten daar 's nachts hun hachje voor wagen? *De Standaard* trok mee met 'expeditieleider' Wim Opbrouck, om door de zee betoverd te worden.

Door **Peter Vantghem** Foto's **Sebastian Steveniers**

Er hangt een fluitje aan uw vest, ik zal jullie leren hoe daarop te spelen.' Roel Proesmans van het Oostendse trainingscentrum RelyOn Nutec oogst gelach. Het publiek dat hij vandaag voor zich heeft, tref je normaal alleen aan op het podium van volle concertzalen, excellerend op violen, cello's, piccolo's en hobo's, maar vandaag is hij de man die hen vertelt dat op een plastic fluitje blazen je leven kan redden.

We zitten met ruim zestig man in een auditorium in de jachthaven van Nieuwpoort, en leren hoe we een *immersion suit* moeten aantrekken. Dat is een oranje, waterdicht pak dat de drager beschermt tegen onderkoeling. Proesmans is duidelijk: 'Zeewater kouder dan 20 graden is een medisch risico, dus kleed je warm aan onder dit pak.'

We zijn hier om de zee te vereren, en de verwachting is dat ze ons vriendelijk zal verwelkomen. Het is warm, er staat weinig wind, regen wordt niet verwacht. Niettemin, waarsehuwt Proesmans, komt er vannacht westenwind. 'Dat wil

zeggen dat jullie maar één uur hebben in plaats van anderhalf uur.'

Eén uur om aan te leggen op de Broersbank, een zandbank die zo'n 100 meter voor de kust van Koksijde onder de zeespiegel ligt. Ze ligt er al eeuwen en is vernoemd naar de lekenbroeders die in de buurt een abdij hadden. Twee keer per jaar komt ze korte tijd boven de zee uit, wanneer de zon loodrecht op de evenaar staat en de aantrekkingskracht tussen zon, maan en aarde versterkt wordt. Dat moment staat bekend als de 'herfstequinox' en precies nu willen acteur en dichter Wim Opbroeck en regisseur Frederik Carbon daar een orkest laten spelen.

Moby Dick voorlezen

Het begon met een droom, vijf jaar geleden. Opbroeck wilde een film maken over de Belgica, een Belgisch onderzoeksschip waarmee ontdekkingsreiziger Adrien de Gerlache in 1897 op expeditie ging naar Antarctica. 'Ik wilde tonen wat er bij zo'n expeditie komt kijken. Het viel me bijvoorbeeld op hoe De

Gerlache steeds op zoek moest naar geld, net als Jacques Cousteau of Thor Heyerdahl. Geld dat ik jammer genoeg zelf niet vond voor mijn project. Maar ik vond wel een alternatief: een film over onze Noordzee, gefinancierd door privé-investeers. Onze "élfde provincie", die weinig mensen écht kennen, maar waar zoveel gebeurt.'

Het past in zijn traject. Opbroeck wil weg van de stadstheaters, waar 'de missie bij voorbaat gedeeld wordt door het publiek', en investeert meer in sociaal-artistische projecten. Ook richtte hij in 2022 met Tania Berkovitch en Saskia Westerduin een creatieve ontmoetingsplek op, het Instituut voor Onderzoek van de Betovering der Zeeën (IOBZ). Hun missie: de zee bezingen als een '*mysterium tremendum et fascinans*', een fascinerend en angstaanjagend mysterie. Opbroeck kijkt naar de zee als een gebied van 3.000 km² met industriële constructies waar elke dag mensen werken en de meest bevaren routes ter wereld liggen. 'Aan de economische en wetenschappelijke aspecten waarmee veel ▶▶

organisaties zich al bezighouden, voegen wij een artistieke kijk toe. Dat slaat aan, want baggeraar, ceo, admiraal of marien bioloog: allen delen ze een liefde voor de zee. Misschien omdat het ons laatste stukje wildernis is?

De documentaire, die wellicht *The 11th province* zal heten, is de eerste productie van het IOBZ. Hij probeert, zegt Opbrouck, onze zee te zien zoals De Gerlache in Antarctica naar de oceaan keek. 'Als een expeditieleider, die nieuw terrein verkent.' Hij heeft wrakken al op de bodem van de zee gezien, en om op de Offshore Switchyard (OSY) te mogen komen, een schakelplatform dat 45 meter boven de zee uitsteekt en hernieuwbare elektriciteit van windmolens aan land brengt, hebben de filmmakers een training van drie dagen moeten volgen. 'Frederik en ik hebben er geslapen, ik heb er een tekening gemaakt, gemuseeerd en een hoofdstuk voorgelezen uit de roman *Moby Dick*. We hebben ook de mensen gefilmd die daar werken.'

Op een 120 meter hoge windturbine, 40 kilometer zee-inwaarts, heeft hij een walvislied gespeeld, 'Het lied van de

'We laten zien hoe ook op zee hightech regeert en daar zetten we poëzie naast. Waarom? Moet er dan een reden zijn? Het is volstrekt nutteloos, is dat voldoende?'

Wim Opbrouck

bultrug', begeleid op zijn accordeon. 'We tonen de mensen die 's morgens niet naar Brussel pendelen, maar de zee op gaan. We laten zien hoeveel geluidsen lichtvervuiling er is, hoe ook op zee hightech regeert, en daar zetten we poëzie naast. Waarom? Moet er dan een reden zijn? Het is volstrekt nutteloos, is dat voldoende?'

Aljés en Van Ostaijen

Op de kade van de jachthaven staan 28 muzikanten van Brussels Philharmonic. Ze zullen vannacht het 'Poco adagio' uit de orgelsymfonie van Camille Saint-Saëns spelen te midden van de Noordzeegolven – als de zee meewil, tenminste. 'Het is een hoogromantisch, traag stuk dat destijds de muziek van

Mahler aankondigde', legt dirigent Jeroen D'hoë uit. Hij heeft de partituur voor deze noodgedwongen kleine bezetting uitgewerkt. 'In het stuk dat we spelen, wordt een diepe emotie uitgedrukt. Het lijkt mij perfect voor de kwetsbare omgeving, met het rumoer van wind en water rondom ons.'

In de late namiddagzon klinkt het prachtig. 'Dit wordt een unieke ervaring', zegt Ludo Mariën, die in extremis opgetrommeld is om de orgelpartij te spelen op zijn accordeon.

Orkestintendant Gunther Broucke dacht eerst dat Opbrouck en Carbon gek geworden waren. 'Tot ik beseftte dat er een groots idee achter zat. Daarna moesten we de muzikanten overtuigen, maar Wim is een acteur, ik heb hem zijn

project zelf aan de groep laten voorstellen, en nu zijn we hier.' Een gage krijgen de muzikanten niet. 'Dit is een avontuur,' zegt hoboïst Joris Van den Hauwe, 'ik vind dat je hier als muzikant moet zijn. Ik heb ooit met I Fiamminghi gespeeld in een tent in de Sahel, maar dit gaat verder. Niemand verwacht dit, het is surrealistisch, dit zal een belangrijke plaats krijgen.'

Opbrouck en Carbon hebben voorbeelden. Francis Alÿs, die in 1997 een smeltend ijsblok door de straten van Mexico-Stad duwde. Werner Herzogs *Fitzcarraldo*, een film over een Ierse rubberbaron die een stoomschip een heuvel over liet slepen. Ludovico Einaudi, die in 2016 zijn elegische pianomuziek speelde op een ijsschots in de Noordelijke Ijszee, om aandacht te vragen voor het smelten van de ijskappen. De lijst omvat ook Peter Greenaway, Federico Fellini en Paul van Oostaijen, in wiens gedicht 'Facture baroque' ze beiden hetzelfde gevoel herkennen: 'Soms slaat het verlangen der mensen zo hoog uit/ dat zij takelen de nederige boot/ en ter zee gaan.'

Frederik Carbon (links) en Wim Opbrouck: 'Er is een synchroniciteit tussen ons.'

Carbon is afkomstig van Oostende, en zo verslinderd aan de zee dat het nooit bij hem zou zijn opgekomen om er een film over te maken – 'te evident'. 'Dus probeer ik vooral om met de camera dicht bij Wim te komen.' In 2017 maakte hij de film *Sunnyside*, over de zoektocht van twee non-conformisten naar perfectie. 'Wim mailde dat hij de film geweldig vond, zonder te vragen waarover hij ging: dat overtuigde me. Nu is er een synchroniciteit tussen ons. Ik kan een idee weggooiden zodra ik het heb, maar dan houdt Wim het tegen.'

'Als een idee geboren is, moet je het uitvoeren,' vindt hij.'

Surreëel

De avond valt, tijd om in te schepen. We hebben samen gegeten – vettig voedsel om niet zeeziek te worden – en we hebben de 'landing' getraind alsof onze levens ervan afhangen. We zijn verdeeld in acht ploegen, hebben onze oranje pakken aan en zeulen met waterdichte koffers met instrumenten, camera's en drones. Alles is tot op de seconde getimed. De Noordzee is vannacht onze vriend, maar ze kan heel snel vijand worden: een kwestie van minuten, waar schuwt de veiligheidsdienst.

Met acht boten de vaargeul van Nieuwpoort uit varen, terwijl de zon ondergaat in een symfonie van oranje kleuren, is wonderlijk. Het voelt alsof we een nieuwe wereld binnenvaren. De expeditieleider oogt rustig, maar is gespannen: hij weet dat er van alles mis kan gaan. Vijf dagen geleden ontdekte hij dat hij nog een vergunning van de FOD Mobiliteit miste. 'Dat was even stressen', lacht Tania Berkovitch. Als coproductente is ze een katalysator van Opbroucks ideeën, mobiliseert ze mensen en zoekt ze geld. Ze legt uit dat er geen scenario is: 'Alles groeit heel organisch, het gebeurt gewoon.'

We zijn te vroeg, en onze boot is te groot om dichter bij de zandbank te komen. Verderop zien we zeven kleinere bootjes dobberen, wachtend tot het zand bloot komt te liggen. Aan stuurboord komt ineens dikke mist opzetten. Het zal toch niet?

Maar dan komt het sein, een motorboot wordt uitgezet, zoals in een oude avonturenfilm, en we sturen recht op een plek af waar tussen de golven een

Brussels Philharmonie oefent het 'Poco adagio' uit de orgelsymfonie van Camille Saint-Saëns aan de jachthaven in Nieuwpoort en speelt het 's nachts op de Broersbank.

Wim Opbrouck en Jeroen D'hoë, die de partituur uitwerkte.

filmset opgebouwd wordt. Het is een hoogst surreëel zicht. 'Eruit', roept iemand, waarna we door ondiep water waden tot we op de zandbank landen. Ze oogt als de rug van een walvis, langwerpig en nat, maar magnifiek. Her en der worden lichtspots uitgezet om de golven te belichten. Het orkest begint zijn instrumenten te stemmen, er rest nog een halfuur. Maar iedereen weet: het zal lukken.

Dan wordt het stil, iemand fluistert 'sound' en accordeonist Ludo Mariën laat de donkere zoemtoon uitrollen waarmee dit stuk aanzet. De violen vallen in, dan de fluiten en de koperblazers. Ondertussen klotst en ruist rondom ons het water, elke seconde klinkt anders,

maar toch altijd herkenbaar als de zee. Met zijn hand stemt Jeroen D'hoë de muziek af op het ritme van de golven. Dit is een captatie in een natuurlijk, ruw decor, en toch klinkt ze broos.

Opnieuw! En nog eens! In de verte zien we de lichten van onze Atlantikwall en het uitgestrekte strand dat oplicht in het schijnsel van de vollemaan. Vier keer na elkaar speelt het orkest hetzelfde stuk, de laatste keer enkel voor een cameradrone die luchtbeelden maakt. 'Het is als een ritueel', vindt Carbon. 'De zee heeft ons toegelaten en wij geven muziek terug, om haar gunstig te stemmen.' Maar dan heeft de diva er genoeg van. Luid wordt het sein gegeven, 67 man komt tegelijk in beweging. Ter-

wijl het water alweer het zand overspoelt, dobberen we weg, de nacht in.

Militaire operatie

Francis Alys legde in 1997 zijn ijsblokperformance uit als 'iets maken dat soms tot niets leidt'. Maar we hebben niet echt het gevoel dat dit Noordzeeconcert 'niets' was. Op de terugvaart naar Nieuwpoort staren we de nacht in en is het stil. Links van ons lijkt de zee wel een autosnelweg, met verlichte schepen die in een file voorbijvaren. Voor de boot vliegen constant donkere silhouetten van vogels weg. De zee lijkt vanavond een personage geworden.

'Ik had een postapocalyptisch gevoel', zegt Frederik Carbon. 'Alsof de wereld was vergaan en we alleen nog terechtkonden op zo'n geheim plekje.' Opbrouck voelde veeleer dat hij 'een parallelwereld' betrad. En, vond hij deze unieke ervaring nu echt 'volstrekt nutteloos'?

Hij glimlacht. Het is natuurlijk mooi meegenomen dat *The 11th province* nu een spannende verhaallijn en opvallend beeld heeft, dat het goed zal doen op sociale media en internet. Maar hij denkt verder. 'Zeggen dat het nutteloos is, is vooral een artistiek statement van mij. Natuurlijk heeft deze geslaagde operatie zin. We tonen hoeveel erbij komt kijken om zo iets te bewerkstelligen, qua vergunningen, financiering, logistiek, veiligheid, ... Maar terwijl dat gewoonlijk een economisch, wetenschappelijk of politiek doel dient, willen we met deze operatie alleen maar schoonheid creëren.'

Hij vertelt hoe dikwijls hij het verhaal heeft moeten pitchen bij potentiële geldschieters, en hoe hij dat meestal deed door het voor te stellen als een militaire landing, met een verwijzing naar de film *Dunkirk*, die laat zien hoe in de Tweede Wereldoorlog het Britse leger uit Normandië geëvacueerd werd met honderden vissersbootjes. 'Het voelt toch ook echt als een militaire operatie', zegt hij.

Respect voor de zee

Terwijl de bootjes aanmeren, iedereen zijn pak afgooit en zich dan stort op wat rest van het buffet, vertelt Tania Berkovitch, geboren in Oostende, dat we de zee nodig hebben. 'Ze voegt mysterie

toe en maakt ons nederig', zegt ze. 'We zijn er ons te weinig bewust van, maar de zee verdient alle respect. Dat is ook wat de film beoogt. Hij wil een ode zijn aan iedereen die en alles dat actief is op zee, vissers evengoed als windmolens. Maar we moeten ook opletten. Het is er zo druk dat de zuurstof eruit dreigt te verdwijnen.'

Ze is tevreden met haar rol van stille kracht achter Wim Opbrouck. 'Als hij zegt dat we iets doen, dan gebeurt dat. Ik ga in alles met hem mee. Hij is een geweldige man, hij heeft zoveel liefde voor mensen, daar krijg ik energie van.'

Opbrouck en Carbon zitten stilletjes te genieten. Vannacht was een sleutelmoment. Hun film moet klaar zijn tegen mei, en ze hopen dat hij op verscheidene filmfestivals getoond zal worden. Intussen kreeg het Instituut voor Onderzoek van de Betovering der Zeeën een kantoor in het Havenhuis van Oostende, en modernere Opbrouck het congres van het European Coast Guard Forum, waarvan België voorzitter werd. 'Alle Europese zeelanden proberen er sa-

'Het is als een ritueel. De zee heeft ons toegelaten en wij geven muziek terug, om haar gunstig te stemmen'

Frederik Carbon

Regisseur

men te werken om acute problemen, waaronder de migrantenstromen en cyberveiligheid, te verbeteren.'

In 1975 liet de gouverneur van Californië, Jerry Brown, artiesten zetelen in zijn bestuur. Ze moesten mee creatieve oplossingen bedenken voor de problemen van gewone mensen. Het werd een succes. Is Wim Opbrouck, die op plenaire vergaderingen een tragisch liedjeslied als 'Lowlands away' gaat zingen, ook zo'n *original*? 'Ik vind dat leuk,' zegt hij, 'en ik voel dat ik die specialisten met mijn poëtische taal in hun hart tref. Mijn wereld staat los van cyberveiligheid, maar ik heb de *Odyssee* van Home-rus gelezen en kijk naar die windmolens vanuit het besef dat de mens ook hoog-

moedig is. Daarom zet ik de pracht naast het gevaar.'

Een scène die eerder opgenomen werd in het Waterbouwkundig Laboratorium in Oostende laat Opbrouck zien in een 'sleeptank', een reusachtig waterbassin waarin tankers getest worden. Hij peddelt er rond in een kano en vaart dan af op een geprojecteerd werk van Hilma af Klint, die haar diepe, bijzondere relatie met de natuur vastlegde in geometrische kunst die tegelijk heel spiritueel is. Ze wilde een taal scheppen die kan communiceren over rationele conventies heen. Naar vandaag vertaald: 'Poëzie brengen in een hightech wereld.' Getekend: Wim Opbrouck/Frederik Carbon. ■

De zandbank wordt even een filmstudio.

